

Sztąberska, Małgorzata

II ogólnopolska sesja Pogranicza : przestrzeń kulturowa : Pisz, 14-15 września 2007 r. : sprawozdanie

Komunikaty Mazursko-Warmińskie 4, 597-599

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Małgorzata Sztąberska

II ogólnopolska sesja Pogranicza. Przestrzeń kulturowa. Pisz, 14–15 września 2007 r. Sprawozdanie

W dniach 14–15 września 2007 r., już po raz drugi, zjechali do Pizsa badacze historii zainteresowani tematyką pogranicza. Dzięki współpracy Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, Towarzystwa Naukowego im. W. Kętrzyńskiego oraz Muzeum Ziemi Piskiej różne aspekty tematyki sesji przedstawili reprezentanci największych polskich ośrodków akademickich, takich jak chociażby Uniwersytet Wrocławski czy też Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Obrady otworzył dyrektor Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego, prof. dr hab. Stanisław Achremczyk, który wygłosił również pierwszy referat, prezentując obszernie zagadnienie podziałów administracyjnych ziem pruskich na przestrzeni wieków. Wystąpienie pierwszego prelegenta stanowiło znakomite i niezwykle interesujące wprowadzenie do tematyki sesji.

Wystąpienie dr. Adama Szwedy (Toruń), „Metody i tryb przeprowadzenia delimitacji między Królestwem Polskim a państwem zakonu krzyżackiego w Prusach w XIV i XV wieku” było potwierdzeniem znaczenia jakie miały pogranicza dla procesu ustalania przebiegu granic, w tym, burzliwym dla dziejów stosunków polsko-krzyżackich okresie.

Pierwszą część obrad zamknął referat dr. Filipa Wolańskiego, w którym, bazując na interesującym materiale źródłowym, wrocławski historyk omówił „Pojęcia granicy i pogranicza w osiemnastowiecznych podręcznikach geograficznych”. Dr Wolański podkreślił wzrost liczby publikowanych podręczników geograficznych oraz kompendiów wiedzy z tej dziedziny w osiemnastym stuleciu. Referent zapoznał również zebranych z ówczesną typologią granic, szczególną uwagę poświęcając znaczeniu rzek jako granic naturalnych.

Drugą część obrad poprowadził dr Jerzy Kiełbik. Kolejnym historykiem, który zaprezentował efekt swoich badawczych poszukiwań był dr hab. Grzegorz Białuński (Olsztyn), który wygłosił referat pt. „Między Rynem a Szeźnem. Czy w Szeźnie powstało komturstwo krzyżackie?”. Autor, na podstawie analizy zawartości repertorium dokumentów dotyczących okręgów szeźneńskiego i leckiego z początku XVI w. „Schesten und Letzen. Extraordinarie (1503–1523)”, znajdujących się w zespole Ordensbriefarchiv GStA PK w Berlin-Dahlem, jednoznacznie zaprzeczył możliwości istnienia komturstwa w Szeźnie.

Następnie dr Waldemar Rozyński (Toruń) przedstawił zagadnienie przestrzeni liturgicznej w kaplicach krzyżackich domów zakonnych na terenie Prus, w sposób wyczerpujący prezentując wszystkie aspekty omawianej problematyki.

Tradycje grodu wsi na pograniczu warmińsko-mazurskim scharakteryzował dr Janusz Hochleitner (Elbląg). W swoim wystąpieniu dr Hochleitner poruszył ciekawy aspekt obrazu pogranicza na przestrzeni stuleci.

Mgr Jerzy M. Łapo (Węgorzewo) z kolei zapoznał zebranych z interesującą tematyką „Kamień na granicy. Pierwszowojenne pomniki w strefie pogranicznej Mazur”. W swoim wystąpieniu

mgr Łapo omówił genezę i znaczenie usytuowania pomników z czasów I wojny światowej znajdujących się na ziemi mazurskiej.

Zagadnienie „Pogranicze Prus Wschodnich jako obszar walki wywiadowczej Polski i Niemiec w latach 1918–1939” przedstawił dr Adam Szymanowicz (Orzysz), który podkreślił przede wszystkim kluczowe strategiczne znaczenie tego terytorium. Z tego powodu stanowiło ono przedmiot szczególnego zainteresowania służb wywiadowczych obu krajów. Dr Szymanowicz scharakteryzował typ działań wywiadowczych, omówił strukturę najważniejszych instytucji związanych z polskim wywiadem w omawianym okresie.

Trzecią część obrad pierwszego dnia piskiej sesji poprowadził mgr Jerzy Łapo. Wystąpieniem pt. „Zmiany osadnicze i krajobrazowe na lewobrzeżnej Grodzieńszczyźnie w końcu XV – do połowy XVI wieku (wybrane problemy)” rozpoczął dr Krzysztof Łożyński (Olsztyn). Dr Łożyński szczegółowo omówił kluczowe aspekty przemian w osadnictwie charakteryzowanego obszaru oraz jego konsekwencje dla środowiska naturalnego.

Wygląd i układ przestrzenny miast Warmii i Prus Książęcych scharakteryzował następnie dr Jerzy Kielbik (Olsztyn). W swoim referacie dr Kielbik uwzględnił m.in. założenia przestrzenne takich miast jak Orneta czy Reszel.

Wystąpienie mgr. Adama Płoskiego (Olsztyn) pt. „Architektura przemysłowa w krajobrazie miejskim na przełomie XIX i XX wieku” zapoznało zebranych z ciekawym elementem obrazu miast wschodniopruskich u schyłku XIX w. Prelegent podkreślił funkcjonalizm i historyzm budownictwa przemysłowego oraz zabytków techniki powstających licznie wraz z rozwojem miast i poszczególnych gałęzi przemysłu.

Pierwszy dzień obrad sesji „Pogranicza” zamknął referat mgr Elżbiety Chrostowskiej (Pisz) „Pisz roku 1945 – miasto na pograniczu dwóch epok”. Mgr Chrostowska przedstawiła dramatyczne losy Pisz w roku zakończenia II wojny światowej oraz w pierwszych latach powojennych, z uwzględnieniem przemian społecznych, ekonomicznych i politycznych, od zmiany nazwy miasta poczynając. Materiał faktograficzny referentka poparła ciekawymi relacjami ludności miejscowej.

Obrady zakończyła ciekawa dyskusja podsumowująca zaprezentowaną problematykę.

Drugi dzień obrad piskiej sesji poprowadził mgr Waldemar Brenda, a referatem pt. „Między wrogością a współpracą. Pogranicze polsko-tureckie w czasach Władysława IV” rozpoczął dr Robert Kołodziej (Wrocław). Prelegent podzielił ówczesne relacje polsko-tureckie na kilka etapów, podkreślając dążenia strony polskiej do zachowania dobrych relacji ze Stambułem, omówił wszystkie płaszczyzny prowadzonych działań dyplomatycznych. Dr Kołodziej scharakteryzował szczególną rolę jaką w kształtowaniu tych stosunków odgrywał kasztelan krakowski hetman wielki koronny Stanisław Koniecpolski, którego działania (przy wiedzy i zgodzie Władysława IV) doprowadziły do stopniowego wzrostu obustronnego zaufania.

Losy uchodźców z Wielkiego Księstwa Litewskiego przybyłych w latach 1655–1656 do Królewca zreferował z kolei dr Sławomir Augustiewicz (Olsztyn). Olsztyński badacz dziejów nowożytnych wyjaśnił genezę wychodźstwa z WXL oraz jego konsekwencje dla Królewca.

Kolejne wystąpienie drugiego dnia obrad „Szlachta Rzeczypospolitej schyłku rządów Stanisława Augusta wobec Rosji. Dobre sąsiedztwo w wyobrażeniach obywateli kresów wschodnich” wygłosił dr Dariusz Rolnik (Katowice). Obraz stosunków polsko-rosyjskich ukazany z perspektywy mieszkańca wschodnich krańców Rzeczypospolitej nie odbiegał bardzo od poglądów pozostałych ziem. Jak podkreślił referent podstawowym kryterium kształtującym obraz tych stosunków w czasach panowania Stanisława Augusta była zdecydowana przewaga Rosji, dążącej do pełnej kontroli nad kształtem relacji polsko-rosyjskich.

Dr Barbara Krysztopa-Czupryńska (Olsztyn) omówiła następnie sytuację kupców angielskich w miastach pruskich i in anckich na początku XVIII w., na podstawie relacji dyplomaty angielskiego Johna Robinsona (poseł przy dworze króla Augusta II Mocnego). Sytuacja ta zdeterminowana była przede wszystkim przez uwarunkowania polityczne, głównie przez wojnę północną. Referentka podkreśliła, iż najbardziej korzystny był dla kupców brytyjskiego imperium handel z Królewcem.

Referat pt. „Tożsamość kulturowa litewskiego magnata w II połowie XVIII wieku. Kazimierz Konstancy Plater” wygłosił dr Maciej Kucharski (Katowice). Prelegent przedstawił zebranim ciekawą charakterystykę Kazimierza Konstantego Platera, który był jedną z bardziej barwnych postaci środowiska litewskiej magnaterii.

Reprezentująca wrocławskie środowisko historyczne, dr Małgorzata Ewa Kowalczyk, bazując na relacjach podróżniczych, omówiła zagadnienie postrzegania Śląska w czasach nowożytnych. W swoim interesującym wystąpieniu dr Kowalczyk uwzględniła m.in. różnice w postrzeganiu mieszkańców Dolnego i Górnego Śląska (przemawiające wyraźnie na korzyść Górnoszlązaków).

„Próby tworzenia struktur konspiracji antykomunistycznej na pograniczu Polski i byłych Prus Wschodnich po II wojnie światowej” omówił mgr Waldemar Brenda (Pisz). Referent szczegółowo omówił polskie starania w zakresie organizacji podziemia niepodległościowego na ziemiach północno-wschodniej Polski w pierwszych powojennych latach. Podkreślił rolę Białostoczczyzny oraz konspiracji prowadzonej w pogranicznym powiecie ostrołęckim.

II ogólnopolska sesja „Pogranicza. Przestrzeń kulturowa” okazała się doskonałą okazją do wymiany doświadczeń, przeprowadzenia merytorycznych dyskusji i polemik dotyczących najistotniejszych aspektów przestrzeni kulturowej obszarów pogranicznych. Owocem piskiego spotkania kilku pokoleń naukowców będzie publikacja wydana przez Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego.